

D

PORNOGRAFI SOM EN MULIG UDVIDELSE AF KVINDENS RADERUM

Af Gritt Uldall-Jessen

E

Blandt feministerne herhjemme er der tradition for at betragte pornografi som noget afskyvækkende, der med al magt skal bekæmpes. Denne tradition er efter min mening funderet i en mangelfuld indsigt i, hvordan pornobranchen fungerer og begrænser sig til en selvgjort forestilling om, hvilke aktører der befolker den. Som reference er udbuddet af pornofilm og pornomagasiner, som er offentligt tilgængelige i de fleste kiosker og på tankstationer landet over. På baggrund af et sådant materiale er det efter min mening ikke muligt at få et rimeligt og dækkende indblik i pornobranchen. Tiden er inde til at gøre op med en entydig tilgang til emnet og åbne op for andre mulige positioner.

B

Der findes i dag flere former for pornografi. Det er muligt at skelne imellem deltagelse i pornografi af lyst eller af nød. Den type pornografi, som der gøres ophold ved her, er lystbetonet, selvbestaltet og har at gøre med at tage magten og seksualiteten i egen hånd.

A

Den mest udbredte kritik af pornografi fra størstedelen af feministernes side lyder, at en kvinde, der arbejder for pornoindustrien, direkte medvirker til en reklamevirksomhed for voldtægt af kvinder og fantasier herom m.m., der på længere sigt kan komme kvindelig kønnet til skade. Den kvindelige pornomodel har ifølge fe-

T

ministerne ingen kontrol over sin egen situation. Hun er et redskab i en heterosexistisk, kapitalistisk sammenhæng. Den kvindelige pornomodel bliver ifølge feministerne et symbol på kvindens stilling i et patriarkalsk, kapitalistisk samfund: En vare, der kan købes og sælges, bruges og efterfølgende kasseres. Pornografi er som bekendt overvejende produceret af mænd til mænd. Kvinden fremstår i de fleste pornofilm som et uselvstændigt væsen, hvis seksualitet på egne præmisser ingen plads har. Hendes råderum er begrænset. Hun figurerer mest af alt som et tilbud for og et vedhæng til manden. Et sådant arbejde bidrager ikke til kvindens fremtidige oprejsning, men til at hun fremover vil vedblive med at udnyttes og objektgøres. Mener feministerne.

En kvindelig pro-sex aktivists¹ svar på dette vil for eksempel være, at en kvindelig pornomodel som ekshibitionist bryder sig om at deltage i produktionen af pornografi. At hun afsøger og genskaber en egen seksualitet og herigenem finder det tiltalende, iblandt mange andre muligheder, at være tilbedt i form af at være til salg for eller figurere som et vedhæng til manden. En pro-sex aktivister forsøger endvidere at forandre og påvirke industrien, så den bliver et redskab, der tjener hendes ærinde. Hun bruger aktivt en egen seksualitet som afsæt for et politisk virke.

Det er min påstand, at der iblandt kvinder i pornobranchen er en betragtelig forekomst af pro sex-aktivister.

Men disse figurerer først og fremmest som enkelte individer og udgør ikke en synlig og italesat gruppe. Skulle en pro-sex aktivist forsøge at give sig til kende i feministisk regi, vil hun typisk blive læst som én, der i sandhed er undertrykt i sit arbejde i pornbranchen og derfor er nødt til eller på anden vis forsøger at legitimere sin position i form af at politisere den eller at præsentere sig som "en lykkelig hore". Feministers stillen spørgsmål ved andre kvinders ret til at udstille sig og på anden måde bruge sig selv i en pornografisk sammenhæng, finder jeg, er problematisk. Jeg ønsker i stedet at åbne op for en betragtning af pornografi som et sprog, hvorigennem kvindekønnet kan genskabes, rekonstrueres og altså antage nye og rummelige former. Den kvindelige pro-sex-aktivist er i min optik en revolutionær heltinde, der med fremskudt skød tager kampen op imod et bestående og kvindeundertrykkende syn på kvinden som figur.

De fleste kvinder i dag nærer had til deres kroppe i form af for eksempel spiseforstyrrelser og anden selvundertrykkelse samt stiller sig uforstående eller moralsk fordømmende overfor en egen potentielt mangfoldig seksualitet (herunder polygami, bi-seksualitet, homoseksualitet m.m). Risikoen som kvinde for voldtægt eller andre former for seksuel diskrimination betragtes i vores samfund som et eget individuelt anliggende. Kristendommens konstruktion af forventninger til kvinden udgør fortsat en sidste reference for køn-

nene og tegner et begrænset råderum herfor. Disse uacceptable vilkår afføder efter min mening blandt størstedelen af feminister herhjemme en fordømmende og afvisende holdning til pornografi som et tilbud. Pornografi kunne akkurat være en måde, hvorpå det var muligt at forandre de førortalte forhold; altså vise sig at træde ind som et redskab i feminismens tjeneste. Pornofilm, som værende en afbildning af en seksuel forestilling, som en given instruktør/producent har, er altid en fantasi og en konstruktion alene. Pro-sex aktivisten som pornofilminstruktør former ideelt set filmen, så den viser sit publikum, hvad en kvinde og hendes seksualitet kunne være, når hun vælger at skildre den på egne præmisser. Vor seksuelle forestillingsverden dannes i høj grad ud fra de billeder, der omgiver os. Bidrager man som pro-sex-aktivist til produktionen af billeder, der om muligt er mere rummelige og befordrende at se på, udøver man politisk virksomhed. Deltager man som pro-sex aktivist i det redaktionelle arbejde i forbindelse med produktionen af pornofilm, er det en måde at lave kvindesag på.

Hvad ville der ikke ske, hvis den seksuelle frigørelse var tænkt med ind i en seksualpolitisk frigørelse som sådan? Der kunne som en begyndelse dannes en ny terminologi for pornografi. Sexfilmen kunne introduceres som terminologi. Sådan kunne man omgå hele det historiske forventningsapparat, som ordet pornografi afføder. Synet på den kvindelige

model i sexfilm kunne herigenem revurderes. Sexfilmen har siden sin frigivelse herhjemme primært tilhørt manden og været på hans hænder. Den bliver som kvindens krop et område for kvinder at erobre tilbage!

Med demokratiseringen af produktionsmidlerne i et massemedialt samfund er det forholdsvist let at danne et eget kvindestyret, feministisk selskab for sexfilm. Dette arbejde tjener til at deltage i en genindtænkning af kvinden, så hun på alle måder kan være alt det, som hun er: en liderlig, aggressiv og exhibitionistisk stjerne i sexfilm.

*Gritt Uldall-Jessen,
redaktrice af 'Mohawk Beaver'*

NOTER

1. Pro-sex aktivisme refererer til den amerikanske retning Pro-sex feminisme, der i korte træk betragter pornografi og sex-arbejde som en mulig praksis, der kan tjene til en rekonceptualisering af kvinden samt hendes oprejsning.

PA SPORET AF EN FEMINISTISK SEKSUALITETSVISION

Af Sarah Højgaard Cawood

Ordet pornografi kommer fra græsk og betyder skildring af prostituerede. Det lå således allerede i pornografiens historiske udgangspunkt, at den handler om et kommercielt bytteforhold, sex som for-

brug og vare. At den ene part er en kunde, som anser den anden for at være en ting, der skal tilfredsstille hans lyst. Og at den anden part sælger sin ydelse – en ydelse der altså for hende er en vare, ikke en lyst. Og denne grundpræmis karakteriserer pornografien den dag i dag. Ligesom kundens og den prostitueredes kønspositioner, som antydet, er rimelig uantastede.

Min kritik af pornografien retter sig mod denne grundpræmis: at sex handler om forbrug. Præmissen har en række følger som jeg stiller mig kritisk overfor: for det første drejer det sig om det kvindebillede denne præmis resulterer i. Når pornografien primært er lavet af og til mænd betyder forbrugsorienteringen, at det indbyggede menneskesyn pornografien forfægter mest tydeligt går ud over kvinderne. Kvinder går igennem en række nedværdigelser, som knytter sig til deres position som sexting, forbrugsgoder, i hænderne på mænd. Udbredelsen af pornografi og mainstream-kulturens stigende pornografisering betyder, at piger og kvinder er tvungne til at tage stilling til dette kvindebillede og at de unge kvinder, der vokser op i denne kultur opdrages til at se sig selv som objekter, der skal stå til rådighed for mænd.

For det andet retter min kritik sig mod pornografiens tingsliggørende skildring af *begge* de seksuelle aktører, da jeg mener, at den umenneskeliggørende faktor også gør sig gældende i forhold til mænd – det er bare ikke helt så åbenlyst, fordi mændene ser ud som

om de er agenter i den seksuelle udveksling, der foregår. Men mændenes seksuelle udfoldelse, som i pornografien skildres som mekaniske præstationer, er ikke just frigørende heller.

For det tredje stiller jeg mig kritisk overfor pornografiens skildring af det seksuelle møde. Pornografien beskriver samlejet som en anonym, følelsesforladt og teknisk gnidningsakt i stedet for det, samlejet forhåbentlig oftest er i virkeligheden, nemlig et gensidigt lystfyldt forhold med et følelsesmæssigt indhold. Mit fjerde kritikpunkt gælder sex-industrien som arbejdsplads, der har en række dokumenterede skadevirkninger.¹

I Danmark lyder der i disse år en porno-affirmerende feministisk stemme, nemlig Gritt Uldall-Jessens, stærkt inspireret af den amerikanske pro-porno-feminisme. De ser pornografien som et positivt seksualitetsfelt, som kvinder bør erobre, hvis de vil frigøre deres seksualitet. I deres analyse er det eneste problem med pornografien det faktum, at den for 90-99% vedkommende er produceret af og for mænd. Det er jeg, som det nok allerede er fremgået, ikke enig i.

At en feministisk erobring af pornogenren ikke nødvendigvis fører til seksuel frigørelse, synes jeg blev meget tydeligt i den franske, feministiske pornofilm *Baise moi* (2000).² For at hævne en gruppevoldtægt driver filmens to heltinder igennem Frankrig i et voldsorgie, hvor de skiftevis knepper og myrder en masse uskyldige mennesker – mest mænd. In-

struktørerne synes det var ny-skabende og feministisk. Men er det nok – er det alt hvad feminismen vil? Hævne os over mænds dominans, for selv at dominere? Eller kan vi tage på os, at vores kulturkritik rækker videre end til ønsket om, at kvinder også skal have mulighed for at udøve magt på samme måde som mænd – tage på os, at vi ikke ønsker et uforandret samfund, hvor eneste ændring er at kvinder også kan udnytte mænd – de lavere klasser, de andre etniske grupper?

Heller ikke Gritt Uldall-Jessens eller hendes amerikanske forbillede Annie Sprinkles pornofilm overbeviser mig om, at en feministisk erobring af pornografien er mulig eller ønskværdig. Filmene gentager størstedelen af karakteristikaene fra den mandsdominerede pornografi helt ned til stuepigefantasierne og fascinationen af det mandlige lem. Når den pornokritiske feminisme forkaster pornografien er det ikke en forkastelse af repræsentationen af seksuelle fantasier, eller skildringen af ekspliciteret sex. Det er en kritik af den forstenede skabelon pornografien udgør, fordi den er vokset ud af en kommerciel og patriarkalsk historie. En kritik af den måde pornografien bidrager til at gennemføre nogle af kapitalismens mere ubehagelige og farlige konsekvenser for relationerne mellem mennesker: relationer, der bliver forbrugsorienterede og tingsliggjorte og derfor åbner for udbytningen og udnyttelsen af mennesker.

Som feminist ville jeg ønske, at vi levede i en kultur, der for-

holdt sig søgende og legende til seksualiteten – at der var et rum til at finde ud af, hvad en eventuel kvindelig eller alternativ seksualitet kunne være. Pornografien står i fuldstændig modsætning til dette – det er (nogle) mænds seksualitetsforståelse distribueret til at fylde enorme dele af vores kultur.

En del af frigørelsesprojektet for kvinder har i de sidste årtier ligget i at identificere sig med mandlige værdier. Det gælder også på det seksuelle område, hvor traditionelt kvindelige dyder som følsomhed, sanselighed og nærvær bliver nedvurderet i forhold til ekspressivitet, dominans og initiativ. Derfor ved vi simpelt hen ikke, hvad en eventuel mere kvindelig defineret seksualitet ville være. Og med pornografiens magtfulde kulturelle placering, er det meget svært at finde ud af det.

En mulig vision for feministiske sexrepræsentationer er skildringer, som tager udgangspunkt i at sex er et møde mellem mennesker, med alt hvad det indebærer af følelsesmæssig involvering, gensidighed og respekt for den anden. Og som tager udgangspunkt i at de kroppe, der dyrker sex ikke er objektgjorte, ydre definerede idealkroppe, men subjektivt sansende og erfarende kroppe. Det er hverken et spørgsmål at lave romantisk porno, hvor en anden af tidens helt store feticher – den romantisk kærlighed – køres i stilling, eller om et forbud mod at vise kønsorganer. Men det er et spørgsmål om at forsøge at stjæle menneskeligheden og kroppen tilbage fra en

kommerciel, pornificeret kultur.

Af Sarah Højgaard Cawood, cand.mag.

Videnscenter for Ligestilling og oldfrue for Kvindeligt Selskab

NOTER

1. Dokumentationen baserer sig på undersøgelser af prostitution, men jeg mener, at der er afgørende fællestræk med pornoindustrien.
2. Virginie Despentes og Coralie Trinh Thi.

OM MAINSTREAMING, MAGT OG KØNS-FORSKNINGENS KRITISKE POTENTIALER

Af Hilda Rømer Christensen

Tak til Signe Arnfred for en række kritiske og uddybende overvejelser vedrørende mainstreaming (*Kvinder, Køn & Forskning* 3/2001). Indlægget udfylder et stort hul, når det gælder analyser og konkrete vurderinger af perspektiverne i mainstreamingsstrategien. Jeg er ikke overraskende enig i Signe Arnfreds overordnede pointer om behovet for en kritisk kønsforskning, behovet for at erkende magtforhold på alle niveauer og om behovet for rigelige tilførsler til dansk kønsforskning af penge, professorater, prestige m.v.

Alligevel vil jeg godt benytte lejligheden til at rette nogle misforståelser, som kan læses

ud af indlægget. Det danner samtidig afsæt for at klargøre et par pointer, hvor jeg synes Signe Arnfreds kritik rammer ved siden af.

Når den daværende koordination for kvinde- og kønsforskning i begyndelsen af 2000 arrangerede et seminar med temaet mainstreaming – var hensigten at etablere et mødested mellem forskere og politikere og at (gen)starte den dialog, som var strandet engang i 1980'erne. En dialog mellem forskere og politikere, der bl.a. har været forudsætningen for de vellykkede initiativer for kvinde- og kønsforskning i Norden. Seminaret fungerede således som et afsæt for dialog mellem politikere, forskningsbureaukati og flere generationer af forskere. Efterfølgende blev en håndfuld ph.d. studerende inviteret med i ligestillingsministerens tænketank om fremtidige ligestillingsinitiativer. Indadtil i forskningsverdenen fulgte den daværende forskningsminister op ved at arrangere et seminar med temaet integration af køn i forskning, som blev afholdt i foråret 2001. I skrivende stund ligger der en publikation klar til trykning, med hovedpointer fra indlæg og diskussioner. En af de tydelige meldinger fra seminaret var, at der måtte politiske initiativer til. Vurderingen var, at hverken universiteter eller forskningsrådene kunne løfte den opgave det er, at give en samlet indsprøjtning til dansk kønsforskning. Når mainstreaming eller integration blev brugt som nøgleord for de her initiativer har det, for nu at tale polit-sprog, mere at gøre

med forsøg på åbning af et policy-vindue, end det har at gøre med blåøjet naivitet og troen på mainstreaming som blot og bart “nyt og spændende”. Med andre ord mener jeg, og det er min første pointe, at det er helt nødvendigt at kønsforskere forsøger at intervenere i den politiske debat og forsøger at formulere nogle strategier, som taler ind i og selvfølgelig også helst eksploderer den politiske dagsorden. – Som Rosi Braidotti så udmærket udtrykte ved et EU-seminar for nylig, er der behov for nogle *moments of transformation eller translation*, og udviklingen af nogle fora hvor de politiske debatter og møder kan finde sted.

For Signe Arnfred er mainstreamingstrategien, som den er blevet udformet og implementeret i bistandspolitikken et godt eksempel på, hvor galt det kan gå: “Gender” var det første skridt på afpolitiseringsvej, som mainstreamingstrategien efterfølgende har cementeret. Statistikken fortæller om fortsat og voksende ulighed og fattigdom mellem rige og fattige, mellem mænd og kvinder. Det hverken kan eller vil jeg naturligvis bestride, men hvis det er tilfældet at bistandspolitikken sådan under ét nærmest har gjort tingene værre, leverer man samtidig legitimering af den borgerlige regerings reduktion af bistanden. Måske ville det være mere frugtbart at nærme sig spørgsmålet fra en knapt så overordnet og mere *middle range* historisk synsvinkel. Hvilke lokale eksempler findes der på vel-

lykket GAP eller mainstreaming – og hvor har det modsatte været tilfældet? Begrebet mainstreaming er som Signe Arnfred anfører ikke introduceret af feminister. Så vidt jeg har kunnet spore opstod det i USA i 1950'erne i forbindelse med borgerrettighedskampen og implementeringen af race-mæssig lighed i de amerikanske skoler. Og er derfra på en endnu ikke udforsket måde vandret videre og indoptaget af feminister, navnlig feministiske bureaukrater i NGO'er og udviklingsorganisationer. Måske i erkendelse af, at strategien for at integrere og ligestille farvede i USA i en vis udstrækning har båret frugt, på trods af de indbyggede dilemmaer og mangler? Som det blev sagt af den amerikanske historiker Joan Scott i et interview for et par år siden, så har det, der under et kan betegnes som *affirmative Action* været med til at skabe den sorte middelklasse og et professionelt lag af kvinder, der på mange områder har været med til at sætte nye dagsordener i det amerikanske samfund.

Selv en nyslået konservativ udenrigsminister formåede ved sin tiltrædelse at slå hul i den hermetisk lukkede pessimisme, som Signe Arnfred giver udtryk for, ved sin udmelding om at kvinders stilling skulle gøres til parameter for fremtidige bistandsydelser.

Et andet eksempel, som på nogle punkter modsiger den pessimistiske udlægning af bistandsparadigmet, er EU's forskningspolitik. For ikke så mange år siden vakte det furo-

re og latter, hvis nogen formastede sig til at nævne ligestilling og kønsforskning på de selvhøjtidelige informationsmøder om EUs forskningsprogrammer.

I dag er der – i ly af mainstreamingstrategien – sket en opprioritering af dette felt. Der er nu etableret en *Women and Science* enhed i EU's forskningsdirektorat, som arbejder meget eksemplarisk og struktureret med disse spørgsmål. Både i kritiske evalueringer af hidtidige programmer, i lancering af målsætninger og i etableringen af en forskningspolitisk offentlighed. Hvis der i Danmark blev arbejdet ligeså seriøst med disse ting ville en del være nået, når det gælder om at gøre ligestilling og kønsforskning til politisk sagområde.

Min reservation gælder ikke mainstreaming som sådan, men de nye politiske processer, governanceprocesserne, der omgiver mainstreaming og en del andre politiske strategier p.t. Formelt set åbner de nye politiske processer, især transnationale governanceprocesser, med utallige høringsrunder osv., op for en hidtil uset demokratisk politisk deltagelse. Samtidig er der sket en implosion af det, der i gamle dage hed det politiske subjekt og det politiske ansvar. Magthaverne bliver i ly af de nye og komplicerede politiske processer mere og mere udefinerbare og det er vanskeligt at stille noget eller nogen til ansvar for resultaterne. Men det kræver mere sofistikerede og kontekstualiserede redskaber at analysere og kritisere denne

proces end det abstrakte begreb om *white, male middle class* etc.

Det er på tide at erkende, og det er min sidste pointe, at der i dag, bl.a. som resultat af kvindebevægelsernes ageren i de vestlige lande, eksisterer en *white female middle class*, som har fået relativ del i magten. Ikke mindst i de nordiske lande og ikke mindst i mønsterlandet Sverige. En af forudsætningerne for det, som vi alle elsker at fremhæve ved Sverige, er faktisk nogle af alle de grimme ting, som Signe Arnfred mener udmærker mainstreamingstrategien som tiltag fra oven, bureaukratisering, pædagogisering og et voksende lag af femokrater, der lever af at være kønseksperter.¹

Jeg synes, at mainstreamingbegrebet får æren både af for meget og for lidt i Signe Arnfreds indlæg. Mainstreamingstrategien er, som jeg ser det, blevet til i efterdønningerne på den politiske mobilisering af kvinder i 1970erne og 1980erne, en

mobilisering som døde ud eller forskød sig til institutioner og NGOer i 1990-erne. Historisk set har 90erne paralleller til 1930erne hvor en temmelig fashionabel internationalisme også blomstrede og hvor vestlige kvindeorganisationer forsøgte at sætte ligestilling på den internationale dagsorden. Det lykkedes på nogle afgrænsede områder. Denne indsats og synliggørelsesproces betød, at kvinder og ligestilling kom på dagsordenen lige fra FN's start i 1946. Men jeg synes, man skyder over målet, hvis disse aktive grupper og miljøer udpeges som ansvarlige for den politiske bølges udfladning. I et aktuelt forskningsmæssigt perspektiv ville det for mig at se være relevant at forfølge den relokalisering af kvindebevægelserne og af den internationale feminisme, der er sket over de sidste 10-20 år i ly af globalisering økonomisk, kulturelt og politisk. F.eks. i form af en begrebshistorisk eller diskursiv analyse af mainstreamingstrategien og de ud-

gaver af den, som aktuelt er i spil. Fra Verdensbankens hegemoniske diskurs og sammenkædning af gender mainstreaming i et kommercielt og vækstmæssigt øjemed til den kritik, der f.eks. artikuleres af den indiske økonom og nobelpristagers Amartya Kumar Sen. Han argumenterer i sin både teoretiske og praktiske tilgang for decentralisering, ikke vækst og oprustning af sydens egen intellektuelle potentialer som led i en global ligestillingsstrategi.

*Hilda Rømer Christensen, ph.d.
Koordinator for Kønsforskning*

NOTE

1. Jvf. bl.a. Florin et al: "Något som liknar en ublodig revolution..." Jämställdhetens politisering under 1960 och 70-talen. Jämställdhets komitén. Umeå Universitet. 2000. Anmeldt i *Kvinder, Køn & Forskning* 2.2001